

ՀՀ ՓԱԱ ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ИСКУССТВ НАН РА
INSTITUTE OF ARTS NAS RA

ԿԱՆԹԵՂ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈԴԿԱԾՆԵՐ

КАНТЕХ
НАУЧНЫЕ ТРУДЫ

KANTEGH
ARTICLES

1 (74)

«ԱՍՈՂԻԿ» ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 2018

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72
Կ 217

Կ 217 Կանթեղ: Գիտական հոդվածներ /Գլխ. խմբ.՝ Ա.Ասատրյան. - Եր.: Ասողիկ,
282 էջ:

Գլխավոր խմբագիր՝ Աննա Գ. ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Խմբագրական խորհուրդ

**ԱՂԱՍՅԱՆ Արարատ, ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ Պավել, ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆ Լիլիթ,
ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ Սեդա, ԶԱՔԱՐՅԱՆ Անուշավան, ԽԱՌԱՏՅԱՆ Ալբերտ,
ՀԱՍՐԱԹՅԱՆ Մուրադ, ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ Հենրիկ, ՂԱԶԱՐՅԱՆ Վիգեն,
ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ Աշոտ, ՄԿՐՏՉՅԱՆ Մանե (գլխավոր խմբագրի տեղակալ),
ՅՈՒՐԻԵՎԱ Տատյանա, ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Աշոտ, ՊՈԿՐՈՎՍԿԱՅԱ Նադեժդա,
ՍԱՀԱԿՅԱՆ Արմեն, ՍԱՐԳՍՅԱՆ Լևոն, ՕՀԱՆՅԱՆ Քաջիկ**

Главный редактор Анна Г. АСАТРЯН

Редакционная коллегия

**ԱԳԱՏՅԱՆ Արարատ, ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ Պավել, ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆ Լիլիթ, ԱՍՏՐՅԱՆ Մուրադ,
ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ Սեդա, ԶԱԿԱՐՅԱՆ Անուշավան, ԿԱՅԱՐՅԱՆ Վիգեն, ՄԵԼԿՈՆՅԱՆ Աշոտ,
ՄԿՐՏՉՅԱՆ Մանե (заместитель главного редактора), ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Աշոտ,
ՕԳԱՆԵՏՅԱՆ Գենրիկ, ՕԳԱՆՅԱՆ Կադժիկ, ՊՈԿՐՈՎՍԿԱՅԱ Նադեժդա, ՏԱԿԱՅԱՆ Արմեն,
ՏԱՐԳՅԱՆ Լևոն, ԽԱՐԱՏՅԱՆ Ալբերտ, ԵՐԵՎԱ Տատյանա**

Editor-in-Chief Anna G. ASATRYAN

International Editorial Council

**ԱԳԱՏՅԱՆ Արարատ, ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆ Լիլիթ, ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ Պավել, ԱՍՏՐՅԱՆ Սեդա,
ԿԱՅԱՐՅԱՆ Վիգեն, ԱՍՏՐՅԱՆ Մուրադ, ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Գենրիկ, ԽԱՐԱՏՅԱՆ Ալբերտ,
ՄԵԼԿՈՆՅԱՆ Աշոտ, ՄԿՐՏՉՅԱՆ Մանե (Deputy Editor-in-Chief), ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Աշոտ,
ՕԳԱՆՅԱՆ Կադժիկ, ՊՈԿՐՈՎՍԿԱՅԱ Նադեժդա, ՏԱԿԱՅԱՆ Արմեն, ՏԱՐԳՅԱՆ Լևոն,
ԵՐԵՎԱ Տատյանա, ԶԱԿԱՐՅԱՆ Անուշավան**

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72

ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ ԴՐԱՄԱՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԼՈՒՍԻՆԵ ՀԱՅԹՅԱՆ

Լիլիան Հելլմանը XX դարի առաջին կեսի ամերիկյան երևելի դրամատուրգներից է: Մեծ ճգնաժամը Միացյալ Նահանգներում կարևորագույն սոցիալական խթան է Հելլմանի ստեղծագործական գործունեության համար: Նրա ստեղծագործություններն արտացոլում են իր քաղաքական տեսակետները, Ամերիկայի կապիտալիստական համակարգի հանդեպ նրա դժգոհությունը, անհատի կյանքի վրա իշխանության և դրամի քայքայիչ ազդեցությունը, բացահայտում են մարդկության չարության հակվածությունը, անհատական շահերի ու սոցիալական գիտակցության երկատվածությունը:

Բանալի բաներ – Լիլիան Հելլման, ամերիկյան դրամատուրգի, սոցիալական ու քաղաքական դրամա, սոցիալ-քարոյական ուղղվածություն, Մեծ ճգնաժամ, Համաշխարհային պատերազմ, պիես, հուշագրություն:

XX դարի 1930-60-ական թթ. Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում տիրում էին Մեծ ճգնաժամի և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի պատճառած վնասներն ու դրանցից բխող հետևանքները՝ քաոս, խորը սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական ու մշակութային խնդիրներ, փոփոխություններ ու անկայուն իրադրություններ: Նշվածներն իրենց ուղիղ ազդեցությունն են թողել նշված ժամանակահատվածում ապրող ու ստեղծագործող գրողների, պոետների և դրամատուրգների վրա՝ դառնալով վերջիններիս ստեղծագործության հիմնական թեմաները, և ովքեր ստեղծել են ժամանակի ոգուն համահունչ հասարակական, սոցիալական, քաղաքական ու հոգեբանական գործեր՝ գրականության միջոցով արտացոլելով իրականությունը¹: Նման պայմաններում ամերիկյան դրամատուրգիան չէր կարող չարձագանքել ստեղծված հասարակական-քաղաքական ու սոցիալ-տնտեսական իրավիճակներին: Այս ժամանակահատվածում երևան եկան մի շարք խորաթափանց ու հուզիչ դրամաներ, որոնք ընդվզում էին Միացյալ Նահանգներում տիրող մթնոլորտի դեմ: Ժամանակաշրջանի դրամատուրգների թվում են Ք. Օդեսթը, Թ. Ուայլդերը, Լ. Հելլմանը, Թ. Ուիլյամսը, Ա. Միլլերը և այլք:

Լիլիան Հելլմանը XX դարի առաջին կեսի ամերիկյան թատերգության երևելի դրամատուրգներից է: Նա գրական ասպարեզ է իջել 1930-ականներին,

¹ Whitfield S. J. A Companion to 20th-century America. Hoboken, New Jersey, 2004, p. 405, 406.

այնպիսի դարաշրջանում, երբ անհոգ ռոմանտիկ պիեսներն ու հյուրասենյակային կատակերգություններն ավելի լայն հավանության էին արժանանում: Մեծ ճգնաժամն ու Համաշխարհային պատերազմը կարևորագույն սոցիալական խթան են հանդիսացել Հեյլմանի ստեղծագործական գործունեության համար:

Աշխարհով մեկ ճամփորդելով որպես Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի ու եվրոպական այլ երկրների մշակութային կցորդ՝ Հեյլմանն ականատես է լինում իր գաղափարակիցների հանդեպ ծավալված խարդավանքներին և այդ առումով ձևավորում իր մտորումները²: Երկրորդ աշխարհամարտի ժամանակ նա առաջնագծում էր կամ առաջնագծին շատ մոտ: Նա ականատես է լինում ոմբակոծված գյուղերի ու ավերված կյանքերի, զգացմունքային և ֆիզիկական աղետների, որոնք հորդում էին պատերազմի սարսափների միջով:

Հեյլմանը մասնակցել է "PEN" կենտրոնի (բանաստեղծներ, դրամատուրգներ, էսսեագիրներ, խմբագիրներ ու վիպասաններ) համաժողովին՝ զանազան մտավորականների հետ քննարկելով ժամանակի հրատապ հիմնահարցերը: Նրա հանդարտությունը միանշանակ չէր, քանի որ խելացի շաղակրատանքն արագորեն վերաճում էր վերամբարձ խառնաշփոթի և հասնում հիպերբոլայի ու հավակնոտ չափերի: Նա տեսնում էր խաբեություններն ու ճշմարիտը և դույզն-ինչ չէր տատանվում՝ արտահայտելու սեփական տեսակետը կամ գրելու այդ մասին³:

Սկսած Նոր Օռլեանի հետ կապված աղջկական տարիների հիշողություններից, որոնք կապված էին նրա սիրասուն խնամակալ Սոֆոնիայի հետ, մինչև Նյու Յորք տեղափոխվելը, սկսած անհաջող ամուսնությունից մինչև հոր անհավատարմությունը՝ Լիլիան Հեյլմանի կյանքը ցավագին, բայց և իրեն կոփող վայրիվերումների մեջ էր: Հարձակողական ուժով, «դառն» իմաստությամբ ու խորը ներհայեցողության շնորհիվ գրողն իսկապես վերակենդանացնում է անցյալը: Ի վերջո նա ցույց է տալիս բոլորին, որ ինքն «արտոնյալ» կին է, մինչև որևէ մեկը կկարողանար պատկերացնել, թե դա հնարավոր է:

Վերջինիս ստեղծագործությունները բացահայտում են մարդկության չարության հակվածությունը, իշխանության ու դրամի գայթակղությունը, անհատական շահերի ու սոցիալական գիտակցության երկատվածությունը: Հեյլ-

² Miller Y. J., Frazer L. W. American drama between the wars: a critical history. Boston, 1997, p. 35.

³ Նույն տեղում, էջ 49:

մանը գերադասում էր դիմագրավել մարդկությանը բաժին ընկած բարդ իրավիճակները, որը և նրան բերում է ամերիկացի առաջադեմ կին թատերագիր լինելու համբավը:

1930-ականներին լույս են տեսնում Հելլմանի հայտնի պիեսները՝ «Երեխաների ժամը» (1934) և «Փոքրիկ աղվեսները» (1939): Երկուսն էլ թե՛ քննադատության և թե՛ առևտրական տեսակետից հաջողություն են ունենում:

«Երեխաների ժամը» ներկայացվում է Պուլիցերյան մրցանակի, և Հելլմանն ավելի քան երկու տասնամյակ շարունակում է զբաղվել թատերական գործունեությամբ: «Երեխաների ժամը» հիմնված է Վիլյամ Ռոզեդի «Վատ ընկերակիցներ»-ում մեջբերված բրիտանական դատարանի իրական հայցի վրա. Շոտլանդական՝ աղջիկների ակադեմիայի երկու տնօրինուհիներ ուսանողի կողմից կեղծ գրպարտվում են համասեռամոլության համար⁴: Չնայած պիեսը ներկայացվեց Պուլիցերյան մրցանակի, բայց այն չարժանացավ այդ պատվին, և հետագայում պարզվեց, որ Պուլիցերյան մրցանակաբաշխության հանձնաժողովի անդամներից մեկը չէր դիտել այդ դրաման, քանի որ թեման համարել էր բարոյական տեսակետից վիրավորական ու անընդունելի:

Հակադրվելով, այսպես կոչված, արվեստագիտական գրաքննությանը՝ Նյու Յորքի առաջատար գրախոսները հիմնեցին Նյու Յորքի քննադատների ակումբի մրցանակաբաշխության հանձնաժողով, որի նպատակը թատերական երկերին իրենց սեփական տարեկան մրցանակի հատկացումն էր: Եվ այսպես, «Երեխաների ժամը» վատ համբավ ձեռք բերեց նաև մյուս քաղաքներում, որտեղ այն բեմադրվեց: Պիեսն արգելվեց Բոստոնում և Չիկագոյում ու կառավարության գրաքննությունից խուսափելու նպատակով միջազգային շրջագայության ժամանակ գաղտնի բեմադրվեց Լոնդոնի մասնավոր թատերական ակումբում⁵:

Հելլմանի նշանակալից մյուս պիեսը՝ «Փոքրիկ աղվեսները», մեկն է չորս դրամաներից, որոնցում հեղինակն ուսումնասիրում է անձնական շահերի և բարոյական պարտականության բախման խնդիրը: Գործողությունները տեղի են ունենում 1900թ. հարավային փոքրիկ քաղաքում և պատկերում են Հուրբարդ հարուստ ընտանիքի անդամների ազահությունն ու եղբայրների մրցակցությունը, երբ նրանց բամբակի արտադրության տեղական գործարանում

⁴ **Andri E.** The genesis of modern U.S.-American drama: Lillian Hellman, "The children's hour" (1934). Munich, 2012, p. 9.

⁵ **Barlow E.J.** Plays by American women 1930-1960. New York-London, 2001, p. 11.

ներդրումներ անելու շնորհիվ առավել հարստանալու հնարավորություն է տրվում. դա մի ձեռնարկում էր, որը վերջնականապես քայքայում է ընտանիքը: Պիեան իր հզոր բնութագրիչ գծերի, կուռ կառուցվածքի և աշխույժ երկխոսության շնորհիվ լայն համբավ է ձեռք բերել:

Հետաքրքրական են նաև Հելլմանի «Աշնանային պարտեզ» (1951) և «Խաղալիքները տանիքում» (1960) ստեղծագործությունները, որոնցից վերջինը՝ որպես լավագույն պիես, շահել է Նյու Յորքի գրաքննադատների խմբակի մրցանակը: Դրան հաջորդող տարում՝ 1963-ին, նա լույս է ընծայում «Մայրս, հայրս և ես» դրաման, որը Բերթ Բլեչմանի վեպի նմանակումն էր, և հեռանում է թատերական ասպարեզից ու վերսկսում քաղաքական գործունեությունը՝ դառնալով Վիետնամական պատերազմի կայուն հակառակորդը⁶:

Հելլմանի գլխավոր դրամատիկական ստեղծագործություններից «Խաղալիքները տանիքում» պիեսը (1960) բազմաթիվ քննադատներ համարում են նրա լավագույն գործը: «Խաղալիքները տանիքում» պիեսի բովանդակությունը հղացել էր Դաշիել Համմեթը, որն առաջարկում է Հելլմանին գրել պիես մի մարդու մասին, ով միտումնավոր վատնում է իր հարստությունը, երբ հայտնաբերում է, որ ընտանիքը վիրավորված է իր՝ վերջերս ձեռք բերած հարստության առիթով: Հելլմանն ընկալեց Համմեթի գաղափարներն ու այն վերածեց ուշագրավ ոճով կերտված մի պատմության, որը կառուցված է չամուսնացած քույրերի՝ Քարրի և Աննա Բերնիերների ու նրանց եղբոր՝ Ջուլիանի կործանարար հարաբերությունների շուրջ, որն ի հայտ է գալիս, երբ եղբայրն անակնկալ հարստանում է ու ամուսնանում, որը և վտանգում էր քույրերի իշխանությունը եղբոր հանդեպ:

1969-ին Հելլմանը հրատարակում է «Անավարտ կինը», որը հուշագրություն է և հեղինակի առաջին ինքնակենսագրական ստեղծագործությունը: Այն լի է էսքիզներով այնպիսի գրական գործիչների մասին, ինչպիսիք են Էռնեստ Հեմինգուեյն ու Դորոթի Փարքերը, իր սրտակից Դ. Համմեթը և այլք: Հաջորդ՝ «Պենտիմենտո. դիմանկարների գիրք» (1974) հուշագրության մեջ Հելլմանը նմանապես ներկայացնում է իր կյանքի տարբեր ժամանակներում հանդիպած զավեշտալի մարդկանց և իրադարձությունները: Հելլմանի ամենահայտնի էսքիզը հավանաբար «Ջուլիա»-ն է, որը պատմում է մանկության ընկերուհու հետ նրա երկարատև փոխհարաբերության մասին, որը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ներգրավվել էր Եվրոպայի դիմա-

⁶ Bigsby C.W.E. Modern American drama 1945-2000. Cambridge, 2000, p. 328.

դրության բանակ և սպանվել նացիստական համախոհների կողմից:

Հելլմանի մյուս հուշագրությունը՝ «Սրիկայի ժամանակը» (1976), ժամանակագրական կարգով ներկայացնում է նրա քաղաքական գործունեությունն ու իրադարձությունների մանրակրկիտ հաշվետվությունը, որի արդյունքում նա հայտնվում է ՆՊԱԳԿ-ի առաջ⁷: Այս հատորն առաջացրեց բազում վեճեր, քանի որ Հելլմանը պատկերել էր ժամանակի ազատական գրողների և մտավորականների՝ Լիոնել և Դիանա Տրիլլինգների, Քլիֆորդ Օդեթսի ու Էլիա Քազանի ոչ այնքան դրական դիմանկարները, քանի որ, ըստ իր համոզման, նրանք բոլորը վարկաբեկվել էին, որովհետև վախենալով Կոնգրեսի վրեժխնդրությունից՝ հրաժարվել էին իրենց քաղաքական համոզմունքներից⁸: «Սրիկաների ժամանակը» նաև նախանշեց իր նախորդ ինքնակենսագրական ստեղծագործությունների վերագնահատումը, և հետագայում բազմաթիվ քննադատներ Հելլմանին դատապարտեցին ինքնամեծարման նպատակով փաստերի դիտավորյալ աղավաղման մեջ:

Հելլմանի լիակատար կայացման համար ամենալուրջ վտանգը հայտնվեց 1980-ին, երբ վիպասան և քննադատ Մերի Մըք Քարթին ազգային հեռուստատեսությամբ նրան անվանեց «վատ և անազնիվ գրող»: Այս միջադեպը բորբոքեց Հելլմանի ոչ գեղարվեստական երկերի, մասնավորապես «Ջուլիա»-յի ճշգրտության վերաբերյալ հետագա բանավեճը, և մի քանի գրողներ մանրամասն էսսեներ հրապարակեցին՝ վարկաբեկելով նրա ընկերուհու դիմանկարն ու կարճատև մասնակցությունը Դիմադրության շարժմանը: Հելլմանն այս մեղադրանքներին պատասխանեց՝ Մըք Քարթիի հանդեպ զրպարտության հայց ներկայացնելով, որն անտեսվեց 1984-ին Հելլմանի մահվան պատճառով⁹:

Հելլմանի պիեսները միշտ էլ վերլուծվել են քննադատական տարբեր տեսանկյուններից, հատկապես նրա քաղաքական տեսակետների, անհատի կյանքի վրա իշխանության և դրամի քայքայիչ ազդեցության վերաբերյալ նրա հայացքների և Ամերիկայի կապիտալիստական համակարգի հանդեպ նրա դժգոհության տեսանկյունից: Հելլմանի վաղ շրջանի պիեսների գնահատումը նրան կանգնեցնում է XIX դարի ավանդական դրամատուրգների՝ Անտոն

⁷ **Hellman L.** An unfinished woman; a memoir. New York, 2001, p. 56.

⁸ **Barlow E. J.** Plays by American women: 1930-1960. New York-London, 2001, p. 163.

⁹ **Friedman Sh.** Feminism as theme in Twentieth-century American women's drama: Susan Glaspell, Rachel Crothers, Lillian Hellman and Lorraine Hansberry (American Studies). New York, 1984, p. 88-89.

Չեխովի և Հենրիկ Իբսենի կողքին, իսկ ուշ շրջանի ստեղծագործությունների գնահատումը նրան առավել հաճախ դասում է այնպիսի ժամանակակից դրամատուրգների շարքում, ինչպիսին են Բերթոլդ Բրեխտը, Յուզին ՕՆիլը, Արթուր Միլլերը և Թեննեսի Ուիլյամսը: Մեկնաբանները Հելլմանի դրամատիկ գործերն ուսումնասիրել են նաև ֆեմինիզմի համատեքստում՝ վերջինիս ներկայացնելով որպես ֆեմինիստական թատրոնի նախակարապետ: Անկախ իր գործերի հանդեպ քննադատական ուղղվածությունից՝ Հելլմանը շարունակում է պահպանել իր կարևորությունը իբրև XXI դարի ամերիկյան թատրոնի ջատագով:

СОЦИАЛЬНО-МОРАЛЬНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ДРАМ ЛИЛИАН ХЕЛЛМАН

ЛУСИНЕ АЙТЯН

Лилиан Хеллман – одна из интереснейших американских драматургов первой половины 20-го века. Великая Депрессия в Соединенных Штатах является самым важным социальным стимулом для творчества Хеллман. Ее произведения отражают ее политические взгляды, недовольство капиталистической системой Америки, разрушительное влияние власти и денег на жизнь личности, выявляют склонность человечества к злости, расхождение личных интересов и общественного сознания.

Ключевые слова – Лилиан Хеллман, американская драматургия, социальная и политическая драма, социально-моральная направленность, Великая депрессия, Мировая война, пьесы, мемуары.

THE SOCIOMORAL FEATURES IN LILIAN HELLMAN'S PLAYS

LUSINE HAYTYAN

Lilian Hellman (1906-1984) is one of the major playwrights of the first half of the 20th century. The most important social incentive for Hellman's creative activities is the USA Great Depression.

Her creations reflect her political views, discontents with the capitalist system of the US, the destructive effects of power and money. Her writings bring up the human tendencies toward malignity and uncover the discrepancy between personal interests and social consciousness.

Key words – Lilian Hellman, American dramaturgy, social and political drama, sociomoral disposition, Great Depression, World War, a play, a memoir.

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ «ԱՆԱՎԱՐՏ ԿԻՆՆ» ՀՈՒՇԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ԼՈՒՍԻՆԵ ՀԱՅԹՅԱՆ

Լ. Հելլմանի՝ 1969թ. գրած «Անավարտ կինը» ինքնակենսագրական ժանրի հուշագրություն է: Այն Հելլմանի անձնական կյանքի և ժամանակի մշակութային միջավայրի պատկերումն է: Իր կյանքի իրադարձություններից զատ, ստեղծագործության էջերում դրամատուրգը ներկայացնում է սրամտության, ցինիզմի և ուղղամիտ դիտարկումների կատարյալ խառնուրդ, որը բնորոշում է թե՛ նրա աշխատանքը և թե՛ հենց իրեն:

Բանալի բառեր – Լիլիան Հելլման, դրամատուրգ, «Անավարտ կինը», հուշագրություն, մշակութային միջավայր, անձնական ներաշխարհ:

Լիլիան Հելլմանը (1905-1984)՝ սցենարիստ, դրամատուրգ, հասարակական ու քաղաքական ակտիվիստ և քննադատ, գրել է XX դարի հարատև և լրջմիտ խոհեր առաջացնող դրամաներ, որոնց թվում իր առանձնահատուկ տեղն է զբաղեցնում 1969թ. գրված «Անավարտ կինը», որն ինքնակենսագրական ժանրի համար արժանացել է «Ազգային գիրք» մրցանակին: Այստեղ Հելլմանը ներկայացնում է իր կյանքի ու դարաշրջանի ընդգրկուն պատկերը: Այն Հելլմանի ինքնակենսագրական եռագրության առաջին հուշագրությունն է (մյուս երկուսը՝ «Պենտիմենտոն. դիմանկարների գիրք»(1973) և «Սրիկայի ժամանակը» (1976) հուշագրություններն են): Հարցն այն չէ, որ դրանք առաջին, երկրորդ և երրորդ արարվածներն են, այլ դրանցից յուրաքանչյուրն ունի տարբեր կիզակետեր, յուրահատուկ հայացք, որն անցնում է տարբեր տեսլապակիների միջով, որպեսզի յուրաքանչյուրը տեսնի այլընտրանքային հեռանկար, և գուցե նրանք բոլորն արարեն ինչ-որ միմյանց հետ չկապակցվող, բայց իրական բան: Եթե ուրիշ որևէ բան էլ չլինի, մյուս երկուսը լրացնում են որոշ իրադարձությունների միջև ընկած անդունդը, որոնց անդրադարձ է կատարվել այս հատորում: Կասկած չկա, որ Հելլմանն ազդեցիկ գրող է, բայց այս հուշագրություններում պատկերվող իրադարձությունների հարցին նա բավական ընտրողաբար է մոտենում: Նա դա գիտակցում է և ընթերցողին էլ այդ մասին իրազեկ պահելու հարցում խնդիր չունի, բայց դա դեռ չի նշանակում, որ նա ընթերցողին ամբողջական պատկերն է ներկայացնում:

Հուշագրության էջերում հեղինակը պատկերում է մի կնոջ, որը ողնաշարի փոխարեն «պողպատե ձող» է կրում, մի կին, որն ունի սթափ ազատություն, կարծիքների հարցում չի գնում փոխզիջման և ոչ էլ քծնում է քաղա-

քական, ռազմական և գրական վերնախավին, որոնց նա հանդիպում է, և որոնք հանուն իրենց «ջնջոցների» կնոջից ակնկալում են երկչուտ վերաբերմունք: Բայց դա այն է, ինչը կինը երբեք չէր անում, քանի որ նման էր Լիլիան Հելլմանին, որն իրեն ուղղված հարցին՝ «Դուք ինչի՞ց եք ստեղծված, Լիլի», սառնասրտորեն պատասխանում էր. «բաղադրիչ համեմունքից և ոչ մի լավ բանից»¹: Այս՝ միմյանց սոսնձված հիշողությունների «խոստովանումն» ու ամսագրային հոյակապ գրառումներն առկայծում են հանգիստ, կենտրոնացված արտացոլումներով և ինքնագնահատմամբ:

Յուրաքանչյուր գլուխ շողարձակում ու ճառագայթում է փարոսի նման՝ դանդաղ բացահայտելով ոչ թե պարզապես մի հոյակապ կյանք, այլ մի ամբողջ անցած դարաշրջանի զուսպ դիմանկար՝ դասակարգերի, արժանապատվության, իմաստության, ինքնուսուցման և հիանալի երևույթների անվերջ մի շարան, որն այլևս գոյություն չունի: Նա ոգեշնչված է լավագույն լուսատուներով՝ Ֆ. Սքոթ Ֆիցջերալդ, Էռնեստ Հեմինգուեյ, Ուիլյամ Ֆոլքներ, Դորոթի Փարքեր, Ջոն Հերսեյ, Ավերել Հարրիման և, իհարկե, բոլորից առավել իր ճշմարիտ սիրով և գրական սրտակից անձով՝ Դաշիել Համմեթով:

«Անավարտ կինը» պիեսում Հելլմանն ընտրողաբար վերապատմում է իր կյանքից դրվագներ, ապա ավարտում երեք գլուխներով, որոնցից յուրաքանչյուրի կիզակետում առանձին անհատ է: Հելլմանն իր հուշապատումը սկսում է հենց սկզբից՝ ծնողներից, ընտանիքից և հարավում անցկացրած մանկությունից: Մանկության տարիներին նա իր ժամանակն անցկացնում էր թե՛ Նյու Յորքում և թե՛ Լուիզիանայում՝ հաճախ ցատկոտելով այս երկուսի միջև: Դպրոցների միջև ցատկոտելը հանում է նրան հավասարակշռությունից. կատաղի առաջընթաց մի դպրոցում, իսկ մյուսում՝ հետ չմնալու պայքար:

Լիլիանը գիտակցում էր միակ երեխան լինելու առավելություններն ու դժվարությունները: Նա հասակ է առել հարավում՝ սևամորթ ուժեղ կնոջ հսկողության ներքո, ուստի զարմանալի չէ, որ հետագայում ռասայական խնդիրը մեծ դեր է խաղում նրա ստեղծագործություններում:

Տպագրվելու վերաբերյալ Հելլմանի առաջին փորձի պատկերումը հետաքրքիր է, քանի որ նա պատկերում է անփորձ երիտասարդ կնոջ դիմանկարը, որը վերջնահաշվում իր աշխատանքը պահպանում է տղամարդկանց կողմից համակրանքի արժանանալու գնով, որն ավարտվում է հղիության վաղաժամ ընդհատմամբ (այս տղամարդկանցից յուրաքանչյուրն իրեն է վե-

¹ Lewis A. American plays and playwrights of contemporary theatre. New York, 1970, p. 310.

րագրում հղիության ընդհատման փաստը, թեպետ փաստացի դա առնչվում է այն տղամարդուն, որի հետ ի վերջո մեկ տարի անց Հելլմանն ամուսնանում է): Նրա առաջին (և միակ) ամուսնության պատկերումը շաղված է, և թվում է, թե այդ փորձն իսկապես ձանձրացնում է նրան, և նա խնայում է թանաքն այլ թեմաների համար: Նա, անշուշտ, ճամփորդել է, բայց ճամփորդության նրա դրդապատճառները զարմանալի էին թե՛ այն ձեռնարկելու և թե՛ ավարտելու փաստացի կարևորության տեսանկյունից: «Ես թափառում էի Եվրոպայում՝ անգործությամբ և վայրի անհամբերությամբ շաղախված. ես հավատում էի, որ չեմ անում այն կամ չեմ ապրում այնպես, ինչպես նախատեսել էի: Ես, իհարկե, ոչինչ էլ չէի նախատեսել: Ես շփոթված էի. եթե ես իսկապես կարծում էի, թե իմ առջև դեռ միլիոնավոր տարիներ կային, ապա ինչու՞ էի այդքան անհամբեր: Այդքան անհանգստացա՞ծ»²: Երիտասարդական այս անշեղ դրությունը տարածված է, բայց այն տարօրինակ է թվում, երբ բխում է մի կնոջից, որի գրվածքները, թվում է, իրավացիորեն բացահայտում են հրամայական ներկայի անհրաժեշտությունը, քանի որ աշխարհը դառնում է առավել անկայուն վայր: «Ես տեսա այլ մարդկանց, որոնք պատերազմ էին գնում, ես ցանկացա նրանց մի մասնիկը լինել»,– գրում է նա և ի վերջո ստանում նման հնարավորություն՝ իրականացնելով «մշակութային առաքելություն» դեպի Ռուսաստան³:

Այս ճամփորդությունից նա համարյա մահվան դուռը հասավ, բայց գնաց Մոսկվա և ճակատագրում միացավ ռուսական բանակին: Նա գրեց Իսպանիայի քաղաքացիական պատերազմի մասին Իսպանիայի տարբեր բնակավայրերից: Հելլմանն օգտագործում է այս երկու վայրերի ամսագրերը, որպեսզի պատկերի ճակատամարտի թեժ գծից անդին ընթացող կյանքի վառ պատկերը: Նա խոսում է սովի, յուրաքանչյուր երկարատև օրվա ընթացքում կատարվող պայքարի ու գալիքի մարդկանց մասին, որոնք վախենում են մտածել ապագայի մասին: «Այսպես եմ ես հիշում ճամփորդության ընթացքում անցկացրած բազում գիշերները, երբ որևէ մեկը երկա՛ր, երկա՛ր, երկա՛ր Պուշկին էր արտասանում»⁴: Այս ամենի մասին նրա խոսելաձևից պարզ է դառնում, որ վերջինս ստանձնել է անցանկալի հանդիսատեսի դերը, որն

² Hellman L. An unfinished woman; a memoir. New York, 2001, p. 70.

³ Նույն տեղում, էջ 73:

⁴ Նույն տեղում, էջ 82:

այնքան էլ չի ցանկանում տվյալ պահին լինել այդ վայրերից որևէ մեկում:

Հետագայում նա քսան տարի անց կրկին վերադառնում է Ռուսաստան և բոլորովին այլ մոտեցում է ցուցաբերում՝ խորհելով հատկապես իր տարիքի մասին: «Քսան տարի անց՝ հոկտեմբերի նույն շաբաթում, երբ ես ժամանել էի պատերազմի ժամանակ, օդանավը վայրէջք կատարեց Մոսկվայի օդանավակայանում: Ես հանգրի ծխախոտս, հանեցի ակնոցս, գիրքը փակեցի և ցնցվեցի, երբ հասկացա, որ լաց եմ լինում: Բոլոր կանայք էլ ասում են, թե իրենք քիչ են լալիս, բայց ես չեմ ասում, որովհետև շատ վաղուց հասկացել եմ, որ ես դա անում եմ անպատեհ և սխալ մարդկանց առաջ: Իմ առջև նստած անգլիացի երկու առևտրական ճամփորդներն ակնապիշ ինձ նայեցին և գլուխները շրջեցին, բայց կողքիս նստած գերմանացին չթաքցրեց իր հետաքրքրությունը, իսկ անցուղու մյուս կողմից ռուսը գլուխը թափահարեց: Ես աչքերս փակեցի, որ չտեսնեմ նրանցից ոչ մեկին: Ի՞նչ պատկեր է կաթսայի հատակը քերող թեյի գդալը, որն այնտեղ նախկինում երբեք չի եղել: Ես ինքս ինձ ասացի, որ գուցե անհամբեր եմ տեսնելու իմ հին ընկերուհի Ռայային. հեշտ չէ այսքան տարիներ անց հանդիպել հին ընկերոջը և հատկապես ընկերուհուն, քանի որ կանայք ավելի շատ են փոխվում, քան տղամարդիկ: Բայց ես գիտեի, որ արցունքները Ռայայի համար չէին. դրանք ինձ համար էին, ով քսան տարի առաջ ի վիճակի էր տասնչորս օր չջեռուցվող ինքնաթիռով թռչել Սիբիրով մեկ՝ քնապարկով արկղերի վրա պառկած, իմանալով, որ այդ օրերին ինքնաթիռն ուներ միայն մի քանի գործիք, վատ զգալով Յակուտիայում, ի վիճակի չլինելով բացատրվել մի լեզվով, որը ես չգիտեի, չանհանգստանալով և վստահ, որ ինչ էլ պատահեր ճամփորդության ընթացքում, արժեր դիմանալ, բայց երբ թոքաբորբը պատահեց, այդ առումով ես միտքս փոխեցի: Արտասուքները կապված էին տարիքի և այն կնոջ հետ, որն այն ժամանակ ի վիճակի էր դիմանալու դժվարություններին, իսկ այժմ գիտեր, որ այլևս անկարող է: Ես ափսոսեցի, որ Մոսկվա էի վերադարձել»⁵:

Լ. Հելլմանի ստեղծագործությունների մեր ընկալումը հիմնված է գլխավորապես դրամատուրգիայի վրա և հակադրվում է լրագրողական ներդրմանը: Ինչ վերաբերում է հեղինակային հավաքածուին, ապա դա հավասար կլիներ սեփական անունից հրաժարվելուն, եթե նա իսկապես չվայելեր այդ դարաշրջանը և խումբը, որտեղ խնջույքի էր մասնակցում Ֆ. Սքոթ Ֆիցջերալդի հետ, Հեմինգուեյի հետ ժամանակ անցկացնում Իսպանիայում, քուն մըտ-

⁵ Նույն տեղում, էջ 124, 125:

նում, մինչ Ֆուքսերը խոսում էր, մտերիմ ընկերություն անում Դորոթի Փարքերի հետ և երեսուն տարի անցկացնում Դաշիել Համմերի հետ, որին իր հուշագրության ստվար մասում նա շարունակում է անվանել «սիրելի բարեկամ»:

Երբ նա կենտրոնանում է որևէ այլ անհատի վրա, ընթերցողը հստակ գիտակցում է, որ վերջինս պատկերված է Հելլմանի աչքերով, և մինչ նա թույլ է տալիս մեկ ուրիշին հայտնվելու ուշադրության կենտրոնում, երբեք թույլ չի տալիս անտեսել իրեն:

Հելլմանը հազվադեպ է ավանդական ձևով անդրադառնում որևէ խնդրի, և սա ուշագրավ է, քանի որ նա կարողանում է ուղղակիորեն խորամուկ լինել երևույթների մեջ: Սկզբում պետք է կարողանալ համակերպվել Հելլմանի պատմությունը թեժացնելու, ապա այն անմիջականորեն ներկայացնելու ունակությանը: Նա հատկապես այդպես է վարվում, երբ անդրադառնում է զգացմունքների և իր սիրելի մարդկանց նկարագրությանը:

Բավական հրապուրիչ է Հելլմանի աչքերով պատկերված Դորոթի Փարքերը, քանի որ նման լեզենդար սրամտություն կարող է ձեռք բերել միայն մարդկայնությունը կորցրած անձը: Հելլմանը «Դոթիին» ներկայացնում է որպես մարդկային և սխալական, ինչպես միայն ընկերուհին կարող է անել: Սրամտությունից զատ՝ Դորոթին հայտնի էր իր սիրային պատմություններով, և Հելլմանը դա չի անտեսում. «Նրան սիրահարված էին մի քանի հիանալի տղամարդիկ, բայց նա սիրահարվում էր միայն նրանց, ովքեր չէին սիրահարվում իրեն, իսկ դրանք հալումաջ եղածներն էին:...Ես նրա ընկերակցությունից առավել մեծ բավականություն էի ստանում, քան որևէ այլ կնոջ հետ շփումից: Նա համեստ էր, իսկ սա ամենևին էլ առաքինություն չէր. նա սիրում էր կարծել, թե ինքն այնքան էլ արժանավոր չէ, մարդկանց վերաբերյալ նրա տեսակետներն արտառոց էին ու սուր, նրա հղկված և չափազանց նրբագեղ շարժումներն նրա հետ ապրելը վերածում էին հաճույքի. նա սիրում էր գրքերն ու մեծահոգի էր գրողների հանդեպ, իսկ նրա սրամտությունը, անշուշտ, այնքան հիասքանչ էր, որ ո՛չ տարիքը, ո՛չ էլ հիվանդությունը երբևէ չչորացրին այն աղբյուրը, որտեղից այն բխում էր ամեն օր: Նրա մասին որևէ վերհիշում չի կարող բացառել սա»⁶: Նրանց ընկերությունն անսովոր և հավանաբար ամենաթանկն էր հենց այս առումով:

Հուշագրության էջերում թեպետ ժամանակը ծախսվում է Փարքերի վրա, բնականաբար Համմերն է գերազանցում բոլորին: Լիլիան Հելլմանը,

⁶ Նույն տեղում, էջ 132, 133:

անտարակույս, այն կանանցից չէ, որոնք «կերտվում են» տղամարդկանց հետ փոխհարաբերության շնորհիվ, բայց նա գիտեր, որ հրաշալի ազդեցություն է թողնում Համմեթի վրա, թեպետ վերջինս պահպանում էր իր անհատակա-նությունը: Նա մի փոքր անդրադարձ է կատարում իրենց քաղաքական հա-յացքների տարբերություններին և պատմում, թե ինչպես ինքն անկարող էր եր-բևէ հասնել Համմեթի մակարդակին, որը երկուսին էլ ցավ էր պատճառում, քանի որ գաղափարական նման նվիրվածությունը կարող էր ազդել միմյանց հանդեպ իրենց նվիրվածության վրա: Հելլմանն այս կապակցությամբ հիշա-տակում է. «Տարիներ անց Համմեթն ապացուցեց, որ սոցիալիզմի հանդեպ հավատը դարձել էր կենսակերպ, և չնայած նա մեծապես քննադատում էր մարքսիզմի բազում ուսմունքներն ու այդ ամենը ներկայում և անցյալում կի-րառող անձանց, այնուամենայնիվ հափշտակված էր այդ ամենով: Ես առանց գիտակցելու փորձում էի կոտրել նրա հավատը, զգում էի, որ չեմ կարողանում այդ անել և միաժամանակ հարգում էի նրան, նախանձում ու բարկանում: Նա համբերատար էր՝ հավանաբար հուսալով, որ ես էլ կհարեմ իր սկզբունքներին, զվարճանում էր իմ կեղծ զայրույթից ու սառն էր իմ ազդեցության հանդեպ: Ես չեմ ուզում ասել, թե մենք վիրավորում էինք միմյանց...:...Լիլլի՛, երբ հասնենք անկյունին, դու պետք է քեզ համար որոշում կայացնես ու հասկանաս, որ ես պետք է քայլեմ իմ ճանապարհով: Դու ինձ համար եղել ես ավելին, դե, ավե-լին, քան ինչ-որ մի լավ բան, բայց հիմա ես անհանգստություն ու գլխացա-վանք եմ քեզ համար: Ես քեզ երբևէ չեմ դատապարտի, եթե հիմա դու ինձ մնաս բարով ասես: Բայց եթե չասես, ուրեմն այլևս երբեք մենք նման զրույց չենք ունենա»⁷:

Համմեթը, թվում է, բացահայտել է Հելլմանի ներսում եղած լավագույնը՝ չնայած կուսակցությունում անցկացրած մի քանի կորցրած տարիներին, որոնք կործանեցին երկուսին էլ, իսկ Համմեթն այդպես էլ չապաքինվեց: Խելագար ու խայտաբղետ այս տարիների արժանավույն գնահատանքը գուցե «Նիհար տղա-մարդը» Հելլմանի երկն է, որտեղ նա իր և Համմեթի նմանողությամբ կերտել է Նիք և Նորա Չարլզներին⁸: Հելլմանը գրում է. «Հաճելի էր լինել Նորան, որն ամուսնացած էր Նիք Չարլզի հետ. գուցե սա ժամանակակից գրական այն ամուսնություններից էր, երբ տղամարդն ու կինը համակրում են միմյանց ու

⁷ Նույն տեղում:

⁸ **Estrin M. W.** Critical essays on Lillian Hellman (critical essays on American literature). 1989, Boston, p. 186.

լավ ժամանակ անցկացնում միասին: Բայց ինձ շուտով իմ տեղը ցույց տվեցին... Ես անհանգստանում էի, որպեսզի նա (Համմեթը) լավ կարծիք ունենար իմ մասին»⁹:

Ակնհայտ է, որ Համմեթը Հելլմանի կյանքի սերն է, թեպետ և նա գործածում է «սիրելի բարեկամ» արտահայտությունը: «Նույնիսկ հիմա, երբ ես գրում եմ այս մասին, ես դեռ բարկանում ու զվարճանում եմ, որ նա ամեն ինչում թելադրում էր իր սեփական պայմանները. մի քանի րոպե առաջ ես վերկացա գրամեքենայի առաջից ու դրա համար նրան նախատեցի, կարծես թե նա դեռ կարող էր ինձ լսել: Ես ռոմանտիկ սիրո մասին նույնքան քիչ պատկերացում ունեմ, որքան և տասնութ տարեկանում, բայց գիտեմ շարունակվող խոր հետաքրքրության, ուրիշի մտածածի, ցանկալի արարքների պատճառով հուզմունքի, խաղացված և չխաղացված հնարքների, տարիների ընթացքում կարճ քուղի պարանի վերածվելու մասին, որն իմ դեպքում դեռ այստեղ է՝ ազատորեն կախված մահվանից շատ անց: Ես վստահ չեմ, թե ինչ զգացողություն կունենար Համմեթն իր մասին այս գրառումների վերաբերյալ, բայց վստահ եմ, որ գոհ կլիներ այն փաստից, որ այսօր ես բարկանում եմ իր վրա»¹⁰:

Չնայած Հելլմանը որևէ կերպ չի տալիս Համմեթի հետ իր փոխհարաբերությունների բացատրությունը, ակնհայտ է նրանց երկկողմանի սերը՝ անկախ այդ ժամանակների համար չափանիշ հանդիսացող ամուսնության ավանդական բացակայությունից: Համմեթի կյանքի տարիների նվազման պատկերումը սարսափելի տխուր է, և հենց այդտեղ էլ Հելլմանն ընդհատում է իր պատումը, թեպետ շարունակում է պնդել, որ կյանքը շարունակվում է:

Հելլմանը երբեք շատ չի խոսում իր գրական փորձառության մասին, այլ անդրադառնում է դրամատուրգ լինելու ընդհանուր առանձնահատկություններին, քանի որ հենց դա է մեծապես նպաստել նրա գրական գործերի ստեղծմանը:

Անշուշտ, Հելլմանը խոսում է այն մասին, թե որքան չէր սիրում թատրոնը, թեպետ այն իր ապրուստի միջոցն էր, և ժամանակ առ ժամանակ հիշատակում է իր աշխատանքի մասին, բայց երբեք հատկապես խորամուխ չի լինում այդ խնդրի մեջ... ներշնչանքներ, յուրաքանչյուր գործի կերտում, ստեղծագործությունների առաջին ընդունելություններ, չնայած մեկ կամ երկու

⁹ Hellman L. An unfinished woman; a memoir, p. 147.

¹⁰ Նույն տեղում, էջ 161:

անգամ նա որտեղ հարկ է արժանին է մատուցում՝ մեջբերելով որևէ տող, որն ինչ-որ մեկն ասել էր իր մասին, իսկ ինքն էլ՝ օգտագործել: Հաճախ իր դրամաների անվանումները նա կիրառում է որպես հենակետ, ինչպես, օրինակ, այն իրադարձությունը, որ տեղի է ունենում «Փոքրիկ աղվեսներ»-ից հետո¹¹:

Հուշագրության մեջ այս ժամանակաշրջանի պատկերումն այնպես է անտեսված, որ թվում է՝ ընթերցելիս մի քանի էջ բաց է թողնված: Միակ տեղը, որ նա հիշատակում է այդ ժամանակահատվածը, Փլեզանվիլլում իր ազարակի վաճառքի պատմությունն է: Ուշարժան է նաև Ներկայացուցիչների պալատի անանուն գործողությունների կոմիտեի և Մըք Քարթիին շրջապատող երևույթների նկարագրության բացակայությունը: «Ես կանգ առա այնտեղ, որպեսզի նայեմ տնկարանի ֆրանսիական հարյուրավոր մանուշակներին, սածիլման սպասող վարդի թփերին, որոնք նրանք երբեք չէին ունենա, երկու ակր գրաված արտասովոր ծնեբեկին, և 1952թ. մայիսյան այդ կեսօրին, ճանապարհի եզրին կանգնած, ես ի վերջո հասկացա, որ այլևս երբեք նորից չեմ ունենա այս գեղեցիկ, դժվարհերկելի հողը: Այժմ, Մոսկվայի իմ սենյակում նստած, ես ուրախ էի, որ վաճառել եմ այն, բայց ափսոսում էի Ջոզեֆ Մըք Քարթիի անցած օրերը, Համմերթի հալածանքները, իմ հայտնվելը Ներկայացուցիչների պալատի անանուն գործողությունների կոմիտեի առջև, հովիվույթյան սև ցուցակը, որոնք նպաստել էին, որ ես կորցնեի այն: Դրա նման մեկ ուրիշ վայր այլևս չէր կարող լինել, որովհետև ես երբեք այլևս չէի կարող լինել այն կինը, որն առավուտյան յոթից աշխատում էր մինչև մյուս օրվա կեսօրի երկուսն ու երեքը և ամեն օր արթնանում հանգստացած ու այդ օրվա հանդեպ քաղցով համակված»¹²:

Գուցե նա ցանկանում էր, որ սա երբեք տեղի ունեցած չլիներ, սակայն Հելլմանն այն մարդկանցից չէ, որոնք խուսափում են տհաճություններից: Անշուշտ, դժվար կլիներ գրել այդ մասին այնպես, որ երևի նրա մյուս գործերն առավել ընդգրկուն են անդրադառնում այս փորձությանը, սակայն այն ընթերցողի վրա ասես անավարտ երևույթի տպավորություն է թողնում:

Հելլմանի գրվածքում առկա հնչերանգը ենթադրում է, որ եթե մենք կարդում ենք այս մասին, ապա պետք է որոշակի պատկերացում ունենանք անցած իրադարձությունների մասին: Չկա այլ ենթադրություն, թե սա կարող է

¹¹ **Champion L.** American women writers, 1900-1945: a bio-bibliographical critical source-book. London, 2000, p. 159.

¹² **Hellman L.** An unfinished woman; a memoir, p. 167.

կարդալ այս կերպարներին ու իրադարձություններին անձանոթ մեկը, ուստի ինքը կարիք չունի ոչինչ բացատրելու՝ բացի այն ամենից, ինչն իրեն է վերաբերում: Թվում է՝ նա իր ամբողջ կյանքն ապրել է ներկայի հանդեպ նման սևեռուն ուշադրությամբ. ապագան անորոշ է և յուրաքանչյուր վայրկյան կարող է խլվել, այնպես որ ներկան է ուշարժանը: Անշուշտ, հուշագրության վերջին տողը վկայում է ներկայով ապրելու անհրաժեշտությունը. «Բայց ես դեռ այնքան ծեր չեմ, որպեսզի ինձ ավելի շատ դուր գա անցյալը, քան ներկան, չնայած լինում են գիշերներ, երբ ես անցողիկ տխրություն եմ ապրում անկարևոր ցավերի համար. դրանք իմ հնարած հիմարություններն են եղել, կան և կլինեն: Ես, իհարկե, ափսոսում եմ, որ կյանքիս մեծ մասն անց եմ կացրել փորձելով գտնել այն, ինչն անվանում էի «ճշմարտություն», փորձելով գտնել այն, ինչ անվանում էի «իմաստ»: Ես երբեք էլ չեմ հասկացել, թե ինչ նկատի ունեմ ճշմարտություն ասելով, երբեք չեմ գտել իմ հուսած իմաստը: Նկատի ունեմ, որ ինձանից շատ անավարտ բան եմ թողել, որովհետև չափազանց շատ ժամանակ եմ վատնել: Ինչևէ»¹³:

Նրա արտահայտման ձևն ու բյուրեղյա մաքրություն ունեցող տեսակետը կատարում են զարմանահրաշ դիտարկումներ իր և ուրիշների մասին: Լիլիան Հելլմանի կերպարով կարելի է ընկալել մի զարմանալի կնոջ ներաշխարհ: Նրա չոր սրամտությունն ու ցինիկ քմծիծաղը տեսանելի են յուրաքանչյուր էջում, և մինչ դրանք կարող են թվալ առաջին գրավիչ հատկանիշները, դրանց հետևում թաքնված սիրտն ու միտքն են ապացուցում այս մեմուարի ահագնացող տարրերը:

Այսպիսով, «Անավարտ կինը» եզակի աշխատանք է, որը հեղինակել է ամերիկուհի դրամատուրգը, որի կյանքն ընդգրկում է հրաշալի իրադարձություններ, և այն, ինչ նա ցանկանում է ասել պատումի տեսակետից, բավական ուշագրավ է: Անշուշտ, իրադարձություններից զատ ներկայացվում է սրամտության, ցինիզմի և ուղղամիտ դիտարկումների կատարյալ խառնուրդ, որը բնորոշում է թե՛ նրա աշխատանքը և թե՛ հենց իրեն:

¹³ Նույն տեղում, էջ 188:

**КУЛЬТУРНАЯ КАРТИНА ВЕКА И ЛИЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО В МЕМУАРАХ
ЛИЛИАН ХЕЛЛМАН "НЕЗАВЕРШЁННАЯ ЖЕНЩИНА"**

ЛУСИНЕ АЙТЯН

Мемуары Лилиан Хеллман "Незавершённая женщина" написаны в 1969 году и автобиографичны. Здесь рассматривается не только личная жизнь Хеллман, но и преподносится полная картина прошедшего века, насыщенная социальными и политическими событиями. Эти мемуары представляют симбиоз личной жизни и культурной среды, в которой мастерски сплетаются остроумие, цинизм и прямота взглядов, присущие автору.

Ключевые слова – Лилиан Хеллман, драматург, "Незавершённая женщина", мемуар, культурная картина века, личное пространство.

**LILIAN HELLMAN'S MEMOIR "AN UNFINISHED WOMAN" THE CULTURAL
OVERVIEW OF THE CENTURY AND LILIAN HELLMAN'S STANCE**

LUSINE HAYTYAN

Lilian Hellman's "An Unfinished Woman" is a memoir, a kind of autobiography written in 1969. It is an observation of her personal life and the cultural environment of the time as well. Besides portraying the events of her life she presents a perfect mix of ingenuity, perceptiveness, wit, cynicism and fair observations, that characterize her work and her personality.

Key words – Lilian Hellman, playwright, "An Unfinished Woman", memoir, cultural context, individual space.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԻՆԱՎՅԱՆ ՄԵԼԻՆԵ – Աստվածաշնչյան թեմաներն ու մոտիվները նորագույն շրջանի հայ մանկապատանեկան գրականության մեջ	3
ԴԱՎԹՅԱՆ ՆՈՆԱ – Ներգաղթի բարոյաբանությունը Պետրոս Հաճյանի ստեղծագործություններում	11
ԵՐՆՋԱԿՅԱՆ Արա – Հորացիոյի կերպարի նոր մեկնությունը Շեքսպիրի «Համլետ» պիեսում	16
ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ Սիրանուշ – Հայոց ցեղասպանությունը որպես «Հումանիզմի ճգնաժամի» դրսևորում Գոնսալո Գուարչի վեպերում	23
ՀԱՅԹՅԱՆ Լուսինե – Լիլիան Հելլմանի դրամաների սոցիալ-բարոյական ուղղվածությունը	29
ՀԱՅԹՅԱՆ Լուսինե – Ժամանակի մշակութային միջավայրը և անձնական աշխարհը Լիլիան Հելլմանի «Անավարտ կինը» հուշագրության մեջ	35

ԼԵԶԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԱԴԱՅԱՆ Սաթենիկ – Բարդ համադասական նախադասությունների կառուցվածքային-գործառական առանձնահատկությունները՝ ըստ Նար-Դոսի արձակի լեզվի	45
ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Գոհար – Միջարկության լեզվաբանական ըմբռնման զարգացումը անգլերենում	54
ԽԱԶՍՏՐՅԱՆ Զարուհի – ՄՄԴ «Ձի» ձևային հայերենի իրանական ծագման բառապաշարային միավորներում	60
ՀԱԿՈՐՅԱՆ Վարդիթեր – Պաշտոնական հարցազրույցի լեզվագործաբանական առանձնահատկությունները	69

ՊԱՏՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱԶԻԶՅԱՆ Խաչիկ – Ներքաղաքական իրավիճակը Եգիպտոսում (1879-1882թթ.) և Օրաբի փաշայի ապստամբության նշանակությունն ու անհաջողության պատճառները	76
ԳԱՄՊԱՐՅԱՆ Վուրդյա – Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում Հայ առաքելական եկեղեցու գործունեության հիմնահարցի լուսաբանումը հայ պատմագրության մեջ	87
ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ Հովհաննես – Թեոդորոս Մոպսուեստացին իբրև Անտիոքյան դպրոցի նշանավոր աստվածաբան	98
ՄԻՐԶԱՔԵԿՅԱՆ Գեորգի – Գառնի գավառը 1590թ. օսմանյան հարկացուցակում	108
ՍԵԼԻՄԵԱՆ Յարութին – Եկեղեցույ ազատականացման միտումներ արեւմտահայ աւետարանական շրջանակներու մէջ	113
ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Արմեն – Զրադաշտականությունը և հայերին հավատա-	

փոխելու նրա փորձերը (IV-V դդ.)	124
ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	
ԱՆՏՈՆՅԱՆ Հայկ – ՀՀ ռազմական անվտանգության ապահովման համատեքստում տարածքային կառավարման կազմակերպակառուցվածքային առանձնահատկությունները	133
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅՈՒՆ	
ՇԱՀԱԲԱՉԱՆ Մարինե – Տեղեկատվական հասարակության հարացույցը և ընդհանուր սոցիալ-փիլիսոփայական նկարագիրը	144
ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	
ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ Մերի – Սահմանադրաիրավական պատասխանատվության էությունը և կիրառման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում	155
ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ Լիանա – Իրավունքի սկզբունքների գործառույթների հիմնախնդիրներն իրավական համակարգում	167
ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ Մարտին – Օրենսդրական գործընթացի բարեփոխումներն ըստ 2015թ. սահմանադրական փոփոխությունների	173
ՂԱԶԱՆՉՅԱՆ Լիլիթ – Օտարերկրացիների, փախստականների և ապատրիդների կարգավիճակն անձի իրավական դրության համատեքստում	187
ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ	
ԱՐՈՎՅԱՆ Սերգեյ – Մանկական գիրքը Ռուբեն Մանուկյանի ձևավորումներում	194
ԱՐՈՎՅԱՆ Սերգեյ – Անատոլի Գրիգորյանի գրքային գրաֆիկան	199
ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ Աննա – Ազգային երաժշտական ակունքները Ռոբերտ Ամիրխանյանի վաղ շրջանի երգերում	205
ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ Շուշանիկ – Էդգար Հովհաննիսյանի «Տերյանական շարը»	214
ՂԱՓԼԱՆՅԱՆ Սաթենիկ – Միհրան Թումաճանի կյանքն ու գործը	220
ՄԵԼԻՔՅԱՆ Սաթենիկ – Ներդաշնակ կառուցվածքների առանձնահատկությունները	229
ՆԱԴԻՐՅԱՆ Նարե – Խաչատուր Իսկանդարյանի ստեղծագործական կյանքի ուրվագիծը	237
ՊՈՂՈՍՅԱՆ Մարիաննա – Լարային կամիթային գործիքների պատկերները հնագույն գտածոների վրա և դրանց կապը կիթառի հետ	245
ՍԱԼԼԱԶԱՐՅԱՆ Գոռ – Իշխանուհի Մարիամ Թումանյանի հուշերը Բեգլար Ամիրջանյանի մասին	252
ՍԱՀԱԿՅԱՆ Լուսինե – Նեոդասականության դրսևորումները Տիգրան Մանսուրյանի ստեղծագործություններում	260
ՍԱՀԱԿՅԱՆ Նարինե – 1990-ԱՎԱՆՆԵՐԻ հայ երաժշտական մշակույթը. Ղազարոս Սարյան	271

СОДЕРЖАНИЕ

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

ГИЛАВЯН Мелине – Библейские темы и мотивы в армянской детской и юношеской литературе новейшего периода	3
ДАВИДЯН Нона – Положительная оценка репатриации в произведениях Бедроса Аджяна	11
ЕРНДЖАКЯН Ара – Новая трактовка образа Горацио в пьесе Шекспира "Гамлет"	16
КАРАПЕТЯН Сирануш – Армянский геноцид как проявление "кризиса гуманизма" в романах Гонсало Гуарча	23
АЙТЯН Лусине – Социально-моральная направленность драм Лилиан Хеллман	29
АЙТЯН Лусине – Культурная картина века и личное пространство в мемуарах Лилиан Хеллман "Незавершённая женщина"	35

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

БАДАЛЯН Сатеник – Структурно-функциональные особенности сложносочиненного предложения в прозе Нар-Доса	45
ГРИГОРЯН Гоар – Развитие лингвистического восприятия междометий в английском языке	54
ХАЧАТРЯН Заруи – Формант « <i>ՇՄՊ</i> » в армянских лексических единицах иранского происхождения	60
АКОПЯН Вардигер – Лингво-прагматические особенности официального интервью	69

ИСТОРИОГРАФИЯ

АЗИЗЯН Хачик – Внутриполитическая ситуация в Египте (1879-1882) и значение восстания Ораби паши и причины его поражения	76
ГАСПАРЯН Володя – Освещение деятельности армянской апостольской церкви в годы Второй мировой войны в армянской историографии	87
ОГАННИСЯН Оганнес – Феодор Мопсуестийский как видный богослов антиохийской школы	98
МИРЗАБЕКЯН Георгий – Провинция Гарни в османском налоговом реестре 1590 года	108
СЕЛИМЯН Арутюн – Тенденция либерализации церкви в среде Западно-армянских протестантов	113
ТЕР-ГРИГОРЯН Армен – Зороастризм и его попытки сменить веру армян (IV-V вв.)	124

ПОЛИТОЛОГИЯ

- АНТОНЯН Айк** – Организационно-структурные особенности территориально-го управления в контексте обеспечения военной безопасности РА 133

ФИЛОСОФИЯ

- ШАХБАЗЯН Марине** – Модель информационного общества и общий социально-философский облик 144

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

- ХАЧАТРЯН Мери** – Сущность конституционно-правовой ответственности и проблемы ее применения в Республике Армения 155
- МАЛХАСЯН Лиана** – Проблемы функций принципов права в правовой системе 167
- МАНУКЯН Мартын** – Реформы законодательного процесса согласно конституционным изменениям 2015 года 173
- КАЗАНЧЯН Лилит** – Статус иностранцев, беженцев и апатридов в контексте правового положения личности 187

ИСКУССТВОЗНАНИЕ И АРХИТЕКТУРА

- АБОВЯН Сергей** – Детская книжная графика в творчестве Рубена Манукяна 194
- АБОВЯН Сергей** – Книжная графика Анатолия Григоряна 199
- ХАЧАТРЯН Анна** – Национальные истоки в песнях раннего периода творчества Роберта Амирханяна 205
- ОГАНЕСЯН Шушаник** – Эдгар Оганесян. Хоровой цикл на слова Ваана Терьяна 214
..... 220
- КАПЛЯНЯН Сатеник** – Жизнь и деятельность Миграна Тумаджана 229
- МЕЛИКЯН Сатеник** – Особенности гармоничных построений 237
- НАДАРЯН Наре** – Очерк творческой жизни Хачатура Искандаряна 245
- ПОГОСЯН Марианна** – Изображения струнно-щипковых инструментов на древних артефактах и их связь с гитарой 252
- САЛНАЗАРЯН Гор** – Мемуары княгини Мариам Туманян о Бегларе Амирджане 260
- СААКЯН Лусине** – Проявления неоклассицизма в произведениях Тиграна Мансуряна 260
- СААКЯН Нарине** – Армянская музыкальная культура 1990-х годов: Лазарь Сарьян 271

ԿԱՆԹԵՂ
Գիտական հոդվածներ
КАНТЕХ
Научные труды
KANTEGH
Articles

Խմբագիր՝ Ազատուհի Սահակյան
Անգլերեն տեքստերի խմբագիր՝ Սիրարփի Կոյունջյան
Ռուսերեն տեքստերի խմբագիր՝ արվ. թեկն. Մարգարիտա Քամայան
Շապիկի ձևավորումը՝ Վարդան Գաբրիելյանի
Համակարգչային էջադրումը՝ Վերա Պապյանի

Խմբագրության հասցեն՝ Երևան 0019, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24/4,
հեռ. 58-18-51, հեռապատճեն՝ 58-11-09

Адрес редакции: Ереван 0019, пр. Маршала Баграмяна 24/4,
тел. 58-18-51, факс 58-11-09

Address: 24/4 Marshal Baghramian av., Yerevan 0019, Armenia,
tel. 58-18-51, fax 58-11-09

Էլ. փոստ՝ instart@sci.am
Эл. почта: instart@sci.am
E-mail: instart@sci.am

Պաշտոնական կայքէջը՝ <http://Kantegh.am>
Официальный сайт: <http://Kantegh.am>
<http://Kantegh.am>

Տպագրված է «ԱՍՈՂԻԿ» հրատարակչության տպարանում
Ֆորմատ՝ 60x84 ¹/₁₆, թուղթ՝ օֆսեթ, տպաքանակ՝ 130:
Երևան, Սայաթ-Նովա 24 (գրասենյակ)
Ավան, Դավիթ Մայան 45 (տպարան)
Հեռ. (374 1) 54.49.82, (374 10) 54 62 60, 54 49 82, 62.38.63 (տպարան)
Էլ. Փոստ՝ info@asoghik.am